

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΛΑΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

σε συνεργασία με το

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
«ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ»

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΛΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ

ΔΙΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ:
ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΣΤΙΣ Τ.Π.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – ΨΥΧΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

“Προγράμματα Προαγωγής Υγείας και Ευεξίας για την Ανάπτυξη Δεξιοτήτων Καθημερινής Διαβίωσης Ατόμων με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες».

Χατζή Χαλήλ Εμινέ, 570

Μεταπτυχιακή διατριβή που υποβάλλεται στην τριμελή επιτροπή για την απόκτηση του μεταπτυχιακού τίτλου του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εξειδίκευσης του Τ.Ε.Φ. – Δ.Π.Θ. σε συνεργασία με το Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. Δημόκριτος – Ινστιτούτο Πληροφορικής και Τηλεπικοινωνιών με τίτλο: «Εξειδίκευση στις Τ.Π.Ε. και Ειδική Αγωγή – Ψυχοπαιδαγωγική της Ένταξης»

Εγκεκριμένο από την τριμελή επιτροπή:

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:	[Αγάθη, Σταθοπούλου, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]
2 ^ο Μέλος:	[Ζωή, Καραμπατζάκη, Συνεργαζόμενη Ερευνήτρια Ι.Π. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]
3 ^ο Μέλος	[Παναγιώτης, Μαντάς, Συνεργαζόμενος Ερευνητής Ι.Π. Ε.Κ.Ε.Φ.Ε. "Δημόκριτος"]

Κομοτηνή, 2024

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα έχει σκοπό να αναδείξει τα προγράμματα προαγωγής υγείας και ευεξίας που απευθύνονται για την καθημερινή διαβίωση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Η προαγωγή υγείας είναι μια προσέγγιση που χρησιμοποιείται για τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής κάθε ανθρώπου. Εδώ και πολλά χρόνια, σε παγκόσμιο επίπεδο, πολλές χώρες εκμεταλλεύονται οικονομικούς και κοινωνικούς πόρους για να παρέχουν υπηρεσίες που προάγουν την υγεία σε διάφορα πλαίσια όπως σχολικό και κοινοτικό. Στη εργασία, αναφέρονται αυτά τα πλαίσια, δίνοντας βαρύτητα στην προαγωγή υγείας στην κοινότητα και στην ενίσχυση δεξιοτήτων ανεξάρτητης διαβίωσης. Για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, η προαγωγή της υγείας και το κίνημα της ανεξάρτητης διαβίωσης έχει ξεκινήσει τη δράση της τα τελευταία χρόνια, αυτός ήταν και ένας λόγος που επιλέχθηκε να δοθεί έμφαση στα άτομα αυτά, καθώς η βιβλιογραφία είναι περιορισμένη αλλά οι ανάγκες στον τομέα αυτά ποικίλουν. Ο στόχος της εργασίας είναι να διερευνήσει τις ανάγκες των νέων και ενηλίκων με νευροαναπτυξιακές διαταραχές και ακολουθώντας μια ολιστική προσέγγιση, να προτείνει λύσεις με τα διάφορα προγράμματα προαγωγής υγείας, τα οποία ενδέχεται να ενισχύσουν της δεξιότητες ζωής και να προάγουν την υγεία, την ανεξαρτησία και την ποιότητα ζωής των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Λέξεις-Κλειδιά:

« Προαγωγή υγείας, παρέμβαση, νοητική αναπηρία, ΔΑΦ, κοινότητα, προγράμματα προαγωγής υγείας, νέοι, ενήλικες, ανεξάρτητη διαβίωση, δεξιότητες ζωής, άτομα με ειδικές ανάγκες, οικογένεια, φροντιστές »

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5®), American Psychiatric Pub, Ουάσιγκτον, Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, 2013.
- An, A., McPherson, L., & Urbanowicz, A. (2018). Healthy living: A health promotion program for adults with intellectual disability. *Disability and Health Journal*, 11(4), 606-611. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2018.03.007>
- Belva, B. C., & Matson, J. L. (2013). An examination of specific daily living skills deficits in adults with profound intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34(1), 596-604. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2012.09.021>
- Bergström, H., Elinder, L. S., & Wihlman, U. (2014). Barriers and facilitators in health education for adults with intellectual disabilities—a qualitative study. *Health Education Research*, 29(2), 259-271. <https://doi.org/10.1093/her/cyt111>
- Benzing, V., & Schmidt, M. (2018). Exergaming for children and adolescents: strengths, weaknesses, opportunities and threats. *Journal of clinical medicine*, 7(11), 422. <https://doi.org/10.3390/jcm7110422>
- Blaskowitz, M. G., Johnson, K. R., Bergfelt, T., & Mahoney, W. J. (2021). Evidence to inform occupational therapy intervention with adults with intellectual disability: A scoping review. *The American Journal of Occupational Therapy*, 75(3). <https://doi.org/10.5014/ajot.2021.043562>
- Burke, S. L., Bresnahan, T., Li, T., Epnere, K., Rizzo, A., Partin, M., ... & Trimmer, M. (2018). Using virtual interactive training agents (ViTA) with adults with autism and other developmental disabilities. *Journal of autism and developmental disorders*, 48, 905-912. <https://doi.org/10.1007/s10803-017-3374-z>
- Cameron, L.A., Tonge, B. J., Howlin, P., Einfeld, S. L., Stancliffe, R. J., & Gray, K. M. (2022). Social and community inclusion outcomes for adults with autism with and without intellectual disability in Australia. *Journal of Intellectual Disability Research*, 66(7) <https://doi.org/10.1111/jir.12953>

- Campbell, J. E., Morgan, M., Barnett, V., & Spreat, S. (2015). Handheld devices and video modeling to enhance the learning of self-help skills in adolescents with autism spectrum disorder. *OTJR: occupation, Participation and Health*, 35(2), 95-100. <http://dx.doi.org/10.1177/1539449215570040>
- Caton, S., Chadwick, D., Turnbull, S., Mitchell, D., & Stansfield, J. (2012). Healthy lifestyles for adults with intellectual disability: Knowledge, barriers, and facilitators. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 37(3). <https://doi.org/10.3109/13668250.2012.703645>
- Γάτσου, Μ. (2023). Απόψεις γονέων ατόμων με νοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες για την ανεξάρτητη διαβίωσή τους. Μεταπτυχιακή εργασία, Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
- Chan, W., Smith, L. E., Hong, J., Greenberg, J. S., Taylor, J. L., & Mailick, M. R. (2018). Factors Associated with Sustained Community Employment among Adults with Autism and Co-Occurring Intellectual Disability. *Autism*, 22(7) <https://doi.org/10.1177/1362361317703760>
- Cheung, J. C. W., Ni, M., Tam, A. Y. C., Chan, T. T. C., Cheung, A. K. Y., Tsang, O. Y. H., ... & Wong, D. W. C. (2022). Virtual reality based multiple life skill training for intellectual disability: A multicenter randomized controlled trial. *Engineered Regeneration*, 3(2), 121-130. <http://dx.doi.org/10.1016/j.engreg.2022.03.003>
- Collins, S. E., Clifasefi, S. L., Stanton J., Straits, K. J. E., Espinosa, P. R., Andrasik, M. P., Miller, K. A., Orfaly, V. E., The LEAP Advisory Board, Gil-Kashiwabara, E., Nicasio, A. V., Hawes, S. M., Nelson, L. A., Duran, B. M., & Wallerstein, N. (2018). Community-based Participatory Research (CBPR): Towards Equitable Involvement of Community in Psychology Research. *Am Psychol* 73(7), 884-898.
- Γούλα, Μ. Ε. (2023). Υποστηρικτική τεχνολογία και δεξιότητες ζωής: μία βιβλιογραφική ανασκόπηση των εκπαιδευτικών εφαρμογών για τους μαθητές με νοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες. Πτυχιακή Εργασία, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Cree, R. A., Okoro, C.A., Zack, M.M. & Carbone, E. (2020). Frequent Mental Distress Among Adults, by Disability Status, Disability Type, and Selected Characteristics- United States, 2018. Centers for Disease Control and Prevention. *Morbidity and Mortality Weekly Report*. 69(36);1238–1243. <https://doi.org/10.15585/mmwr.mm6936a2>
- Cruz-Torres, E., Duffy, M.L., Brady, M.P., Bennett, K.D., & Goldstein, P. (2020). Promoting Daily Living Skills for Adolescents with Autism Spectrum Disorder via Parent Delivery of Video Prompting. *Journal of*

Autism and Developmental Disorders, 50(1), 212-223. <https://doi.org/10.1007/s10803-019-04215-6>

Dimitriadou, I., & Kartasidou, L. (2014). Independent living of individuals with an intellectual disability: The parents' perspective. *International Journal of Learner Diversity and Identities*, 20(3), 77-89. <http://dx.doi.org/10.18848/2327-0128/CGP/v20i03/48555>

Dimitriadou, I. (2018). Independent living of individuals with intellectual disability: a combined study of the opinions of parents, educational staff, and individuals with intellectual disability in Greece. *International Journal of Developmental Disabilities*, 66(2), 153-159. <https://doi.org/10.1080/20473869.2018.1541560>

Domire, S. C., & Wolfe, P. (2014). Effects of video prompting techniques on teaching daily living skills to children with autism spectrum disorders: A review. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 39(3), 211-226. <http://dx.doi.org/10.1177/1540796914555578>

Dixon-Ibarra, A., Driver, S., VanVolkenburg, H., & Humphries, K. (2017). Formative evaluation on a physical activity health promotion program for the group home setting. *Evaluation and Program Planning*, 60, 81-90 <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2016.09.005>

Dollar, A. C., Fredrick, L. D., Alberto, P. A., & Luke, J. K. (2012). Using simultaneous prompting to teach independent living and leisure skills to adults with severe intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 33(1), 189-95. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2011.09.001>

Dubberly, R. (2012). Community-Based Instruction (CBI) as a Component of a Successful Transition Plan for Students with Intellectual Disabilities. *Journal of the American Academy of Special Education Professionals*, 35, 46.

Duncan, A., Ruble, A.L., Meinzen-Derr, J., Thomas, C., & Stark, L.J. (2018). Preliminary efficacy of a daily living skills intervention for adolescents with high-functioning autism spectrum disorder. *Autism*, 22(8), 983-994. <https://doi.org/10.1177/1362361317716606>

Dunsky, A., & Barak, S. (2024, January). Health Promotion with Long-Term Physical Activity Program for Adults with Autism Spectrum Disorder. In *Healthcare* 12(2), 247 MDPI. <https://doi.org/10.3390/healthcare12020247>

Elinder, L. S., Sundblom, E., Zeebari, Z., & Bergström, H. (2018). Effect and process evaluation of a structural health intervention in community residences for adults with intellectual

- disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 15(4), 319-328.
<http://dx.doi.org/10.1111/jppi.12262>
- Esteban, L., Navas, P., Verdugo, M. Á., Iriarte, E. G., & Arias, V. B. (2023). A community living experience: Views of people with intellectual disability with extensive support needs, families, and professionals. *Research in Developmental Disabilities*, 137, 104503
<https://doi.org/10.1016/j.ridd.2023.104503>
- Fernandes, C. S., Magalhães, B., Lima, A., Nóbrega, P., Silva, M., & Santos, C. (2022). Impact of exergames on the mental health of older adults: a systematic review and GRADE evidence synthesis. *Games for health journal*, 11(6), 355-368. <https://doi.org/10.1089/g4h.2021.0229>
- Friedman, C. (2018). Direct Support Professionals and Quality of Life of People With Intellectual and Developmental Disabilities. *Intellectual and Developmental Disabilities*, 56(4), 234-250.
<https://doi.org/10.1352/1934-9556-56.5.234>
- Ford, K., Wang, M., Koegel, L. K., Koegel, R. L., & Fedders, A. (2021). Use of a videoconferencing intervention and systematic hierarchy to teach daily living skills to young adults with autism spectrum disorder. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 23(2), 81-92.
<https://doi.org/10.1177/1098300720921214>
- Gardner, S. J., & Wolfe, P. S. (2019). Results of a video prompting intervention package impacting dishwashing skill acquisition for adolescents with autism. *Journal of Special Education Technology*, 34(3), 147-161. <https://doi.org/10.1177/0162643418802666>
- Gephart, E. F., & Loman, D. G. (2013). Use of prevention and prevention plus weight management guidelines for youth with developmental disabilities living in group homes. *Journal of Pediatric Health Care*, 27(2), 98-108. <https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2011.07.004>
- Ghanouni, P., Quirke, S., Blok, J., & Casey, A. (2021). Independent living in adults with autism spectrum disorder: Stakeholders' perspectives and experience. *Research in Developmental Disabilities*, volume 119. DOI: 10.1016/j.ridd.2021.104085
- Gold, R. S., & Miner, K. R. (2002). Report of the 2000 Joint Committee on Health Education and Promotion Terminology. *Journal of School Health*, 72(1), 3-7.
<https://doi.org/10.1080/19325037.2001.10609405>
- Ζήση, Α. & Στυλιανίδης Σ. (2004). *Αγωγή και προαγωγή ψυχικής υγείας: Αποσαφηνίσεις και προοπτικές*. Εγκέφαλος. Αρχεία Νευρολογίας και Ιατρικής.

- Hong, E. R., Ganz, J. B., Mason, R., Morin, K., Davis, J. L., Ninci, J., Neely, L. C., Boles, M. B., & Gillilan, W. D. (2016). The effects of video modeling in teaching functional living skills to persons with ASD: A meta-analysis of single-case studies. *Research In Developmental Disabilities, 57* <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2016.07.001>
- King, G., Kingsnorth, S., McPherson, A., Jones-Galley, K., Pinto, M., Fellin, M., & Savage, D. (2016). Residential immersive life skills programs for youth with physical disabilities: A pilot study of program opportunities, intervention strategies, and youth experiences. *Research in developmental disabilities, 55*, 242-255
- King, G., Kingsnorth, S., Morrison, A., Gorter, J. W., DeFinney, A., & Kehl, B. (2021). Parents' perceptions of the foundational and emergent benefits of residential immersive life skills programs for youth with disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 110*, 103857. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2021.103857>
- Kingsnorth, S., Healy, H., & Macarthur, M. B. Ch. B. (2007). Preparing for Adulthood: A Systematic Review of Life Skill Programs for Youth with Physical Disabilities. *Journal of Adolescent Health, 41*(4), 323-32. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2007.06.007>
- Κουμπούρος, Ι.Σ (2020). *Ψηφιακή Υγεία & Σύγχρονες Τεχνολογίες στην Προαγωγή Υγείας*. Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
- Krahn, G. L., Walker, D. K., & Correa-De-Araujo, R. (2015). Persons With Disabilities as an Unrecognized Health Disparity Population. *American Journal of Public Health, 105*(2), 105(Suppl 2): S198–S206, <https://doi.org/10.2105%2FAJPH.2014.302182>
- Kuijken, N. M. J., Anrooij, K. V., Schroyensteen Lantman-de Valk, H. M. J., Leusink, G., Naaldenberg, J., & Nijhuis-van der Sanden, M. W. (2018). Stakeholder expectations, roles and responsibilities in Dutch health promotion for people with intellectual disabilities. *Health Promotion International, 34*(5), 59-70. <https://doi.org/10.1093/heapro/day059>
- Lalonde, M. (1974). *A new perspective on the health of Canadians-a working document*. Government of Canada.
- Langford, R., Bonell, C., Jones, H., Poulidou, T., Murphy, S., Waters, E., Komro, K., Gibbs, L., Magnus, D., & Campbell, R. (2015). The World Health Organization's Health Promoting Schools framework: a Cochrane systematic review and meta-analysis. *BMC Public Health, 15*:130. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-1360-y>

- Lauria, H. A., & Waldrop, J. (2020). Health promotion for individuals with intellectual disabilities in the community. *The Journal for Nurse Practitioners*, 16(3), 41-44. <https://doi.org/10.1016/j.nurpra.2019.09.004>
- Leaf, J. B., Cihon, J. H., Ferguson, J. L., & Gerhardt, P. F. (2022). Handbook of quality of life for individuals with autism spectrum disorder: an introduction. In *Handbook of Quality of Life for Individuals with Autism Spectrum Disorder* (pp. 1-6). Cham: Springer International Publishing. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-030-98507-3_1
- Leaf, J. B., Cihon, J. H., Leaf, R., McEachin, J., Liu, N., Russell, N., & Khosrowshahi, D. (2022). Concerns about ABA-based intervention: An evaluation and recommendations. *Journal of autism and developmental disorders*, 52(6), 2838-2853. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-05137-y>
- Marks, B., Sisirak, J., & Chang, Y. C. (2013). Efficacy of the HealthMatters program train-the-trainer model. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 26(4), 319-334. <https://doi.org/10.1111/jar.12045>
- McLeroy, K. R., Norton, B. L., Kegler, M. C., Burdine, J. N., & Sumaya, C. V. (2003). Community-based interventions. *American Journal of Public Health*, 93(4):529–33.
- Montgomery, K. S. 2003. Health Promotion for Pregnant Adolescents. *Nursing for Women's Health*, 7(5), 432-444. <https://doi.org/10.1177/1091592303259573>
- Morgan, C. A., & Wine, B. (2018). Evaluation of behavior skills training for teaching work skills to a student with autism spectrum disorder. *Education and Treatment of Children*, 41(2), 223-232. <http://dx.doi.org/10.1353/etc.2018.0009>
- O'Donnell, M. P. (2009). Definition of Health promotion 2.0: Embracing Passion, Enhancing Motivation, Recognizing Dynamic Balance, and Creating Opportunities. *American Journal of Health Promotion*, 24,(1). <https://doi.org/10.4278/ajhp.24.1.iv>
- O'Neill, S. J., Smyth, S., Smeaton, A., & O'Connor N. E. (2019). Assistive technology: Understanding the needs and experiences of individuals with autism spectrum disorder and/or intellectual disability

in Ireland and the UK. *Assistive technology: the official journal of RESNA*, 32(2), 251-259
<https://doi.org/10.1080/10400435.2018.1535526>

O'Reilly, M., Svirydzienka, N., Adams, S., & Dogra, N. (2018). Review of mental health promotion interventions in schools. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 53:647–662.
<https://doi.org/10.1007/s00127-018-1530-1>

International Business Machines. (1991). Technology and persons with disabilities. Atlanta, GA: IBM Support Programs.

Παπαχατζή, Ε., & Μεντής, Α.Φ.Α. (2021). Προγράμματα αγωγής και προαγωγής υγείας στο σχολικό περιβάλλον-Προς μια εφαρμογή στα ελληνικά σχολεία. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 38(3), 313-320.

Pavlidou, E., & Kartasidou, L. (2017). The role of the family as a support system: The views of individuals with an intellectual disability in Greece. *The International Journal of Learner Diversity and Identities*, 24(3), 1-9. <http://dx.doi.org/10.18848/2327-0128/CGP/v24i03/1-9>

Perrot, A., Maillot, P., Le Foulon, A., & Rebillat, A. S. (2021). Effect of exergaming on physical fitness, functional mobility, and cognitive functioning in adults with Down syndrome. *American journal on intellectual and developmental disabilities*, 126(1), 34-44. <http://dx.doi.org/10.1352/1944-7558-126.1.34>

Πολυχρονοπούλου, Σ. (2017). Μια κοινωνία για όλους: αυτόνομη διαβίωση των αναπήρων. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 1

Polatajko, H. J., Mandich, A. D., Miller, L. T., & Macnab, J. J. (2001). Cognitive orientation to daily occupational performance (CO-OP) part II the evidence. *Physical & Occupational Therapy in Pediatrics*, 20(2-3), 83-106.

Rast, J. E., Roux, A. M., Anderson, K. A., Croen, L. A., Kuo, A. A, Shea, L. L., & Shattuck, P. T. (2020). National Autism Indicators Report: Health and Health Care. Philadelphia, PA: Life Course Outcomes Program, A.J. Drexel Autism Institute, Drexel University,

Raudeliunaite, R., & Gudžinskienė, V. (2017). The development of independent living skills in young adults with intellectual disability in sheltered housing accommodation. In *Society. Integration*.

Education. Proceedings of the International Scientific Conference, 3, 265-276.
<http://dx.doi.org/10.17770/sie2017vol3.2444>

Reichard, A., Stolze, H., & Fox, M. (2011). Health disparities among adults with physical disabilities or cognitive limitations compared to individuals with no disabilities in the United States. *Disability and Health Journal, 4*(2), 59-67. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2010.05.003>

Reichow, B., Barton, E. E., Boyd, B. A., & Hume, K. (2012). Early intensive behavioral intervention (EIBI) for young children with autism spectrum disorders (ASD). *Cochrane database of systematic reviews, (10)*. <https://doi.org/10.1002/2F14651858.CD009260.pub3>

Rimmer, J. H. (1999). Health promotion for people with disabilities: the emerging paradigm shift from disability prevention to prevention of secondary conditions. *Physical therapy, 79*(5), 495-502.

Rimmer, J. H., Yamaki, K., Davis Lowry, B. M., Wang, E., & Vogel, L. C. (2010). Obesity and obesity-related secondary conditions in adolescents with intellectual/developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research, vol 54*(9), 787-794. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2010.01305.x>

Roberts, K., DeQuinzio, J. A., Taylor, B. A., & Petroski, J. (2021). Using behavioral skills training to teach interview skills to young adults with autism. *Journal of Behavioral Education, 30*(4), 664-683. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/s10864-020-09389-z>

Roux, A. M., Rast, J. E., Anderson, K. A., and Shattuck, P. T. (2017). National Autism Indicators Report: Developmental Disability Services and Outcomes in Adulthood. Philadelphia, PA: Life Course Outcomes Program, A.J. Drexel Autism Institute, Drexel University.

Savage, M. N., Tomaszewski, B. T., & Hume, K. A. (2022). Step it up: Increasing physical activity for adults with autism spectrum disorder and intellectual disability using supported self-management and fitbit technology. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 37*(3), 146-157. <http://dx.doi.org/10.1177/10883576211073700>

Savolainen, O., Turunen, H., & Sormunen, M. (2021). Municipal strategies and meeting minutes' descriptions of the promotion of children's mental health: a document analysis. *Scandinavian Journal of Public Health, 49*(5), 519-528. <https://doi.org/10.1177/1403494820961902>

- Scott, H. M., & Havercamp, S. M. (2016). Systematic review of health promotion programs focused on behavioral changes for people with intellectual disability. *Intellectual and developmental disabilities*, 54(1), 63-76. <https://doi.org/10.1352/1934-9556-54.1.63>
- Shepley, S. B., Spriggs, A. D., Samudre, M., & Elliot, M. (2018). Increasing daily living independence using video activity schedules in middle school students with intellectual disability. *Journal of Special Education Technology*, 33(2), 71-82. <http://dx.doi.org/10.1177/0162643417732294>
- Sherriff, N., Gugglberger, L. & Davies, J. K. (2014). Action-For-Health. Reducing Health Inequalities through Health Promotion and Structural Funds. Center of Health Research, University of Brighton. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.2331.9441>
- Son, S., Jeon, B., & Kim, H. (2016). Effects of a walking exercise program for obese individuals with intellectual disability staying in a residential care facility. *Journal of physical therapy science*, 28(3), 788-793. <https://doi.org/10.1589%2Fjpts.28.788>
- Στάππα-Μουρτζίνη, Μ. (2008). Αγωγή υγείας. Βασικές Αρχές-Σχεδιασμός Προγράμματος. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Stierle, J., Ryan, J. B., Katsiyannis, A., Mims, P., Carlson, A., & Allen, A. (2023). Using smart phone technology to improve daily living skills for individuals with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 36(5), 1169-1178. <https://doi.org/10.1111/jar.13139>
- Sun, X. (2022). Behavior skills training for family caregivers of people with intellectual or developmental disabilities: a systematic review of literature. *International Journal of Developmental Disabilities*, 68(3), 247-273. <https://doi.org/10.1080%2F20473869.2020.1793650>
- Sundblom, E., Bergström, H., & Ellinder, L. S. (2015). Understanding the implementation process of a multi-component health promotion intervention for adults with intellectual disabilities in Sweden. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 28(4), 296-306. <https://doi.org/10.1111/jar.12139>
- Syriopoulou-Delli, C.K., & Sarri, K. (2021). Video-based instruction in enhancing functional living skills of adolescents and young adults with autism spectrum disorder and their transition to independent

- living: a review. *International Journal of Developmental Disabilities*, 18;68(6) 788-799.
<https://doi.org/10.1080/20473869.2021.1900504>
- Tasse, M. J., Wagner, J. B., & Kim, M. (2020). Using technology and remote support services to promote independent living of adults with intellectual disability and related developmental disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, volume 33 (3)
<https://doi.org/10.1111/jar.12709>
- Taylor, M. J., Taylor, D., Gamboa, P., Vlaev, I., & Darzi, A. (2016). Using motion-sensor games to encourage physical activity for adults with intellectual disability. In *Medicine Meets Virtual Reality 22* , 417-423.
- Tomchek, S., Koenig, K.P., Arbesman, M., & Lieberman, D. (2017). Evidence Connection-Occupational Therapy Interventions for Adolescents With Autism Spectrum Disorder. *The American Journal of Occupational Therapy*, 71(1), 1-3. <https://doi.org/10.5014/ajot.2017.711003>
- Tones, K., & Tilford S. (2001). *Health Education: Effectiveness, Efficiency and Equity*. 3rd edition. Nelson Thornes
- Umb Carlsson, Ö. (2021). Health-promotion intervention in a group home: Perspectives of residents, staff and rehabilitation professionals. *Journal of Intellectual Disabilities*, 25(2), 210-229.
<https://doi.org/10.1177/1744629519874970>
- United Nations (2007). Convention on the Rights of Persons with Disabilities. United Nations
- Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων-Παιδαγωγικό Ινστιτούτο-Τμήμα Ειδικής Αγωγής (2004). Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) και Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (Α.Π.Σ.) Εργαστηρίων Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης & Κατάρτισης (Ε.Ε.Ε.Ε.Κ.). Ανακτήθηκε από http://www.pischools.gr/special_education/aps-depps-eeeeek.pdf
- Φιλαλήθης, Α. (2021). Ειδικό Άρθρο. Ορόσημα στην εξέλιξη της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας. *Αρχαία Ελληνική Ιατρική*, 38(5), 675-682.
- Vergara, J. D. (2017). *Effect of exergaming on physical activity of adults with intellectual disabilities*. Thesis, University of South Florida.
- Weisfeld, V., & Lustig, T. A. (2015). *The Future of Home Health Care. Workshop Summary*. National Academies Press (US). <https://doi.org/10.17226/21662>
- Wilkinson, R. & Marmot, M. (2003). *Social determinants of health: the solid facts*, 2nd ed. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/326568>

- World Health Organization (WHO) (1948). WHO's Definition of Health. WHO
- World Health Organization (WHO) (1978). Alma-Ata Declaration on primary health care. Geneva. WHO
- World Health Organization (WHO) (1980). International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps: A Manual of Classification Relating to the Consequences of Disease. WHO
- World Health Organization (WHO) (1981). Development of Indicators for Monitoring Progress towards Health for All by the year 2000. Geneva. WHO
- World Health Organization (WHO) (1984). Regional Office for Europe. Copenhagen. WHO
- World Health Organization (WHO) (1986). Ottawa Charter for Health Promotion. Canada. WHO
- World Health Organization (WHO) (1997) The Jakarta Declaration on Leading Health Promotion into the 21st Century. Geneva, WHO
- World Health Organization (WHO) (2001) International Classification of Functioning, Disability and Health. Geneva. WHO
- World Health Organization (WHO) (2007) International Classification of Functioning, Disability and Health—Children & Youth Version. Geneva. WHO
- World Health Organization (WHO) 2014. Health in all policies - Helsinki Statement Framework for Country Action. Finland. WHO
- World Health Organization (WHO) 2016. Mental Health: strengthening our response. WHO
- World Health Organization (WHO) (2021). Health Promotion Glossary of Terms 2021. WHO
- World Health Organization (WHO) 2022. Mental Health. WHO
- Yildiz, G., & Cavkaytar, A. (2020). Independent Living Needs of Young Adults with Intellectual Disabilities. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)*, 11(2). <http://dx.doi.org/10.17569/tojqi.671287>

Νόμος 4430/2016, Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α' 205/31-10-2016)

Υπ. Απόφαση. Γ.Π.Δ11 οικ./31930/2021 ΦΕΚ 2240/Β/31-5-2021, Προϋποθέσεις έκδοσης άδειας λειτουργίας και προδιαγραφές λειτουργίας Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών και Ατόμων με Αναπηρία (Κ.Δ.Α.Π.ΑμεΑ.)

Νόμος 3329/2005, Άρθρο 21 Υπηρεσίες αποϊδρυματοποίησης, αποκατάστασης και επανένταξης, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας

Υπ. Απόφαση. Δ12/ΓΠοικ.13107/283/2019ΦΕΚ 1160/Β/8-4-2019, Προϋποθέσεις ίδρυσης και λειτουργίας Στεγών Υποστηριζόμενης Διαβίωσης Ατόμων με Αναπηρίες

Υπ. Απόφαση. 20745/2023 ΦΕΚ 1390/Β/9-3-2023, Τροποποίηση της υπό στοιχεία Π4α/οικ. 4633/1993 υπουργικής απόφασης «Προδιαγραφές λειτουργίας κέντρων αποθεραπείας - αποκατάστασης για την παροχή ιατρικών και λοιπών φροντίδων καθώς και για τη διημέρευση των ατόμων που περιγράφονται στην παρ. 1 του άρθρου 10 του ν. 2072/1992» (Β' 789).

Νόμος 6603/2023, Ημιαυτόνομη διαβίωση σε διαμερίσματα ατόμων δεκαπέντε ετών και άνω που διαβιούν σε Μονάδες Παιδικής Προστασίας και Φροντίδας, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Β' 6603/22.11.2023)

Ιστοσελίδες

Administration for Community Living (ACL). (2019) Ανακτήθηκε από : <http://acl.gov/node>

Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Disability and Health National programs. CDC. Ανακτήθηκε από: <https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/national-programs.html>

Centers for Disease Control and Prevention (CDC). National Center for Health Statistics. Healthy People 2030. CDC. Ανακτήθηκε από : https://www.cdc.gov/nchs/healthy_people/hp2030/hp2030.htm

Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Disability and Health promotion. Mental Health for All. (CDC). Ανακτήθηκε από : <https://www.cdc.gov/ncbddd/disabilityandhealth/features/mental-health-for-all.html>

Δικαίωμα Νομική Βάση. Δομές Συνοπτικά. Ανακτήθηκε από: <https://dikaioma.autismthessaly.gr/synopsi-vasis/10-domes-sunoptika/>

Ελληνικό Διαδημοτικό Δίκτυο Υγιών Πόλεων. Οι σκοποί του Ε.Δ.Δ.Υ.Π.Π.Υ. Ανακτήθηκε από :
<https://eddyppy.gr/>

Εργασία Κατάλληλη για όλους. Η Ευρώπη σε κίνηση. Ανακτήθηκε από :
<https://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/PHWork.1355316472500.pdf>

European Association of Service Providers for Persons with Disabilities (EASPD). (2019). Ενημερωτικό Φυλλάδιο. Παραγωγή οπτικοακουστικού υλικού για τη συλλογή απόψεων και προτάσεων των σχετικών ενδιαφερομένων για τους σκοπούς του έργου Αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα. EASPD. Ανακτήθηκε από: <https://easpd.eu/>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και κοινωνική ένταξη. Ανακτήθηκε από :
<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137&langId=el>

Νέα Υγεία. Εθνικό Δίκτυο Νοσοκομείων και Υπηρεσιών Προαγωγής Υγείας. Ανακτήθηκε από
:<https://neaygeia.gr/diktya/ethniko-diktyo-nosokomion-ypiresion-proagogis-ygias/pii-imaste/>

Ινστιτούτο Υγείας Παιδιού. Οι δράσεις αγωγής και προαγωγής της υγείας στην κοινότητα. Ανακτήθηκε από: <https://ich-ddsp.gr/node/27>

Medicaid. 2024. Intermediate Care Facilities for Individuals with Intellectual Disability. Ανακτήθηκε από:
<https://www.medicaid.gov/medicaid/long-term-services-supports/institutional-long-term-care/intermediate-care-facilities-individuals-intellectual-disability/index.html>

World Health Organization (WHO). (1999). HEALTH21: the health for all policy framework for the WHO European Region. WHO. Ανακτήθηκε από:<https://iris.who.int/handle/10665/272657>

World Health Organization (WHO). (2022). Global report on health equity for persons with disabilities. WHO. Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240063600>

World Health Organization (WHO). Social determinants of health. (WHO) Ανακτήθηκε από:
https://www.who.int/health-topics/social-determinants-of-health#tab=tab_1

World Health Organization (WHO). (2016). Mental Health. Mental health: strengthening our response. (WHO). Ανακτήθηκε από: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response1>

World Health Organization (WHO). Disability. Ανακτήθηκε από : https://www.who.int/health-topics/disability/#tab=tab_1

World Health Organization (WHO). International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF). WHO. <https://www.who.int/standards/classifications/international-classification-of-functioning-disability-and-health>

World Health Organization (WHO). Digital Health. WHO Ανακτήθηκε από: https://www.who.int/health-topics/digital-health#tab=tab_1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ευρωπαϊκά έργα προαγωγής υγείας και ευεξίας που υλοποιούνται στην Ελλάδα

Τα προγράμματα, για λόγους αξιοπιστίας και εγκυρότητας της έρευνας, δεν συμπεριλήφθηκαν εντός της βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθώς εξελίχθηκαν πρόσφατα ή είναι υπό εξέλιξη. Επομένως, δεν έχει μελετηθεί ακόμη η αποτελεσματικότητά τους και δεν είναι επιστημονικά τεκμηριωμένα. Ωστόσο, είναι προγράμματα που είναι δημοσιευμένα στην επίσημη ιστοσελίδα των ευρωπαϊκών οργανισμών και των συνεργαζόμενων συλλόγων/δομών. Όλες οι πληροφορίες που αντλήθηκαν από τους οργανισμούς είναι αναρτημένες στα παραθέματα

Παρακάτω καταγράφονται ορισμένα ευρωπαϊκά προγράμματα Erasmus+ , που έχουν πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα, από το 2020 και μετά ή είναι σε εξέλιξη αυτή τη στιγμή, σε συνεργασία και με άλλες χώρες, τα οποία συντονίζονται από διάφορους φορείς, ένας από τους οποίους είναι το Εργαστήρι της Ειδικής Αγωγής η «Μαργαρίτα»¹⁷..

¹⁷ Το Εργαστήρι Ειδικής Αγωγής ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ είναι σωματείο αναγνωρισμένο ως "Ειδικώς Φιλανθρωπικό Σωματείο" του Υπουργού Κοινωνικών Υπηρεσιών (ΦΕΚ 539/Β/17-6-1978). Έχει λάβει άδεια λειτουργίας ως Κέντρο Αποθεραπείας – Αποκατάστασης, Κέντρο Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας ΑμεΑ Νομαρχίας Αθηνών. Έχει πιστοποιηθεί ως Φορέας Κοινωνικής Φροντίδας και έχει ενταχθεί στο Εθνικό Μητρώο Κοινωνικής Φροντίδας Ιδιωτικού Τομέα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Επίσης έχει λάβει άδεια ως Κέντρο Δια Βίου Μάθησης τύπου II. <https://www.eeamargarita.gr/what-we-do/programs>